

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА КОХЕЗИОННАТА ПОЛИТИКА НА ЕС ЗА ПЕРИОДА 2007-2012 Г.

гл. ас. д-р Юлиана Гълъбинова
*Център по публична администрация
Нов български университет*

Резюме: Целта на студията е да представи същността на Кохезионната политика на Европейския съюз, в т.ч. нейните цели и финансови инструменти за периода 2007-2013 г. и да изследва тенденциите в усвояването на европейските фондове по оперативните програми на Република България. Тезата, която се защитава е, че в периода 2007-2009 в страната ни се наблюдава изключително ниска степен на усвояемост на финансовия ресурс по седемте оперативни програми, докато през 2010, 2011 и до средата на 2012 година е постигнат значителен напредък и ускоряване на договорирането и разплащането на средства от европейските фондове.

Ключови думи: Кохезионна политика, Структурни фондове, оперативни програми, регионални различия, Европейски съюз, България.

RESULTS FO THE EU COHESION POLICY IMPLEMENTATION IN BULGARIA FOR 2007-2012

Assist. Prof. Yuliyana Galabinova, Ph.D.
*Center for Public Administration
New Bulgarian University*

Summary: The purpose of this study is to present the essence of the Cohesion Policy of the European Union, including its objectives and financial instruments for 2007-2013 and to examine the trends in the absorption of EU funds under the operational programs in Bulgaria. The thesis that is defended is that in 2007-2009 there was an extremely low level of financial absorption on the seven operational programs in our country, while in 2010, 2011 and by mid-2012 there has been significant progress and accelerate contracting and disbursement of EU funds.

Keywords: Cohesion policy, Structural funds, Operational programs, regional disparities, European Union, Bulgaria.

1. Същност и финансови инструменти на Кохезионната политика на ЕС

Политиката на сближаване представлява стратегия на Европейския съюз за насърчаване и подкрепа на цялостното социално и икономическо развитие на неговите държави-членки и региони. Тази политика има за цел да намали различията в нивото на развитие на регионите в Европа, като се фокусира върху ключови области, които съдействат ЕС да се справи с предизвикателствата, пред които е изправен и да бъде конкурентоспособен в глобален мащаб.

Приблизително 35,7% от бюджета на ЕС 2007-13 (347,41 милиарда евро за седем годишен период) са разпределени за финансови инструменти, които подкрепят политиката на сближаване. Тези финансови инструменти са Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и се управляват в партньорство между Европейската комисия, държавите-членки и заинтересованите страни на местно и регионално ниво.

По-голяма част от фондовете са предназначени за т.нар. "Региони от приоритет 1" или региони, чиито брутен вътрешен продукт (БВП) е под 75% от средното за ЕС. Според ЕК "Приоритет 1 на структурните фондове е основният приоритет на Кохезионната политика на ЕС". С присъединяването на десет нови страни-членки през 2004, повечето от държавите от Приоритет 1 са разположени в Централна и Източна Европа.

Структурните фондове на ЕС са създадени в различно време от създаването на Общността и се променят с приемането на нови страни-членки и разширяването на тяхното действие, с което се променят и съответните регламенти, с които се регулират от Европейския парламент (ЕП) и Съвета на Европа (СЕ).

Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) е създаден през 1975г. и е регулиран с регламент 1261/1999 г. на ЕП и на СЕ от

21.06.1999 г. публикуван в Официален вестник на Европейската общност (ЕО) 161/43 от 26.06 1999 г. ЕФРР има за цел да подпомогне икономическото и социалното сближаване чрез коригиране на главните регионални дисбаланси и чрез подкрепа на развитието на регионите. Той стимулира заздравяването на икономическия потенциал в подпомаганите региони, съдействайки за структурното приспособяване, повишаване на растежа и заетостта. Фондът подпомага производствените инвестиции за създаване и запазване на работни места, инфраструктурни проекти и дейности за развитие на икономическия потенциал на регионите чрез съфинансиране на програми, подкрепа на дейността на малките и средни предприятия, предоставяне на техническа помощ и подготвителни проучвания. Фондът може да подкрепя финансиране на инвестиции в образованието и здравеопазването, които да благоприятстват структурното приспособяване на съответния регион.

Европейският социален фонд (ЕСФ) е регламентиран още с Римския договор за създаване на Европейската икономическа общност (1957 г.). Този фонд претърпява редица реформи и след 1988 г. неговите основни цели са дългосрочното намаляване на безработицата и подобряване на заетостта на младите хора, а от 1993 г. – подпомагане на приспособяването към индустриалните промени. Към 1999 г. ЕСФ се регулира от регламент 1262/1999 г. на Съвета на Европа от 21.06.1999 г., публикуван в Официален вестник на Европейската общност 161/43 от 26.06.1999 г. ЕСФ подкрепя мерки за намаляване на безработицата, за развитие на човешките ресурси и социалната интеграция в трудовия пазар, равенството между мъжете и жените, устойчивото развитие, икономическото и социално сближаване. В частност е предвидено ЕСФ да подкрепя дейностите, предвидени за осъществяване на Европейската стратегия за заетост и Годишните насоки по заетостта.

Разделът „Ориентиране на Фонда за ориентиране и гарантиране на селското стопанство“ е създаден като средство за осъществяване на

общата селскостопанска политика. Основната му цел е да стимулира структурното приспособяване в селското стопанство чрез модернизиране на производството и развитие на селските райони.

Финансовият инструмент за ориентиране на рибарството е специален фонд, създаден през 1994 г., за да замести многобройните средства и инструменти, които действат в тази област от 1976 г. През 1999 г. той се регулира от регламент 1263/ 1999 г. от 21.06.1999 г. на СЕ, публикуван в Официален вестник на ЕО 161/43 от 26.06.1999 г. Задачата на фонда е да финансира мерки за постигане на устойчиво равновесие между рибните ресурси и тяхната експлоатация, за повишаване на конкурентоспособността на структурите и за развитие на икономически жизнеспособни предприятия в този сектор, за икономическото съживяване на областите, зависещи от риболова и др.

Кохезионният фонд (КФ) влиза в действие през 1993 г. след съгласуването му с Договора от Маастрихт. Неговата цел е да подпомогне по-слабо развитите страни-членки да се подготвят за участие в икономическия и валутен съвет и за бюджетната дисциплина, която той налага, като едновременно с това се поддържат усилията за развитие и сближаване с по-богатите страни-членки. Фондът финансира главно транспортни инфраструктурни проекти, които допринасят за трансевропейските мрежи и проекти за опазване на околната среда, свързани с целите на политиката на ЕС в държавите-членки с брутен вътрешен продукт (БВП), по-нисък от 90% от средния в ЕС. Към 1999 г. се регулира от регламенти 1264/1999 г. и 1265/1999 г. на СЕ от 21.06.1999 г.

За периода 2007 – 2013 г. структурните фондове са три: вече споменатите ЕФРР, ЕСФ и КФ.

Базисната нормативна уредба на структурните фондове за периода 2007-2013г. се съдържа в Регламент 1083/ 2006 г., наречен „рамков

регламент”¹. Този регламент определя основните цели на структурните фондове, правилата за разпределение на компетенциите по управление на фондовете между Общността, държавите-членки и регионите, изискванията за управление на фондовете, контрол и оценяване, както и координацията на фондовете. Рамковият регламент е допълнен от три специални секторни регламента и от регламент, уреждащ правилата по прилагането на рамковият регламент.

2. Цели на политиката за сближаване за периода 2007-2013 г

Нормативната рамка на структурните фондове се базира на три основни цели, които на практика определят кръга от дейности, подлежащи на финансиране със средствата от структурните фондове, както и техния териториален обхват. Тези цели са: сближаване, регионална конкурентоспособност и заетост и европейско териториално сътрудничество.

2.1. Цел „Сближаване” (Конвергенция)

Цел „Сближаване” е с фокус върху създаването на нови работни места и насърчаване на икономическия растеж в най-слабо развитите страни членки и техните региони, чийто БВП на глава от населението е по-нисък от 75% от средните стойности за ЕС. Това именно е целта, която най-добре символизира ПИСС, визирана в чл. 158 от консолидирания текст на Договора за ЕО. В общността на двадесет и седемте държави-членки тази цел засяга осемдесет и четири региона, разположени в седемнадесет държави-членки или 154 млн. души, чийто БВП на глава от населението е по-нисък от 75% от средния за ЕС. Дейностите по цел „Сближаване” се подкрепят от финансовите

¹ съгласно чл. 249 ал. 2 от ДЕО регламентът е задължителен в своята цялост и е директно приложим във всички държави-членки

ресурси на ЕФРР, ЕСФ и КФ. Предоставените за целта средства възлизат на 282,8 млрд. евро или 81,5% от общата сума по Структурните фондове или за тази цел са заделени най-много средства, разпределени по следния начин²:

- 199,3 млрд. евро за регионите, обхванати от целта на сближаването;
- 14 млрд. евро за регионите с временна, постепенно намаляваща помощ;
- 69,5 млрд. евро за КФ, от които се възползват 15 държави-членки.

2.2. Цел „Регионална конкурентоспособност и заетост“

Приоритет на Кохезионната политика по тази цел са интервенциите в по-слабо развитите страни-членки и региони. В същото време съществуват важни предизвикателства, касаещи всички страни-членки на ЕС като³:

- бърза икономическа и социална промяна и реструктуриране;
- търговска глобализация;
- движение към икономика и общество основаващи се на знанието;
- справяне с проблемите, свързани със застаряващото население;
- нарастващата имиграция;
- липсата на квалифицирани кадри в ключови сектори и др.

² Божикова, М., „Европейските структурни фондове в България“, Практически възможности за общините като бенефициенти по оперативните програми, октомври 2007г., стр.4,

³ Регламент 1083/ 2006г на Съвета от 11 юли 2006 година относно определянето на общи разпоредби за Европейския регионален фонд, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1260/1999

Именно поради това, в регионите, които не са обхванати от целта „Сближаване“ (т.е. тези, които имат БВП на глава от населението по-висок от 75% от средния за ЕС), се прилага цел „Регионална конкурентоспособност и заетост“.

В ЕС на 27-те държави-членки цел „Регионална конкурентоспособност и заетост“ обхваща 168 региона на 19 държави-членки или 314 млн. души. Общата сума по тази цел възлиза на 55 млрд. евро.

2.3. Цел „Европейско териториално сътрудничество“

Тази цел е насочена към засилване на трансграничното сътрудничество на територията на Общността чрез съвместни и регионални инициативи, укрепване на сътрудничеството между отделните държави-членки и региони по важни въпроси от международно, транснационално и междурегионално ниво, както и обмен на опит.

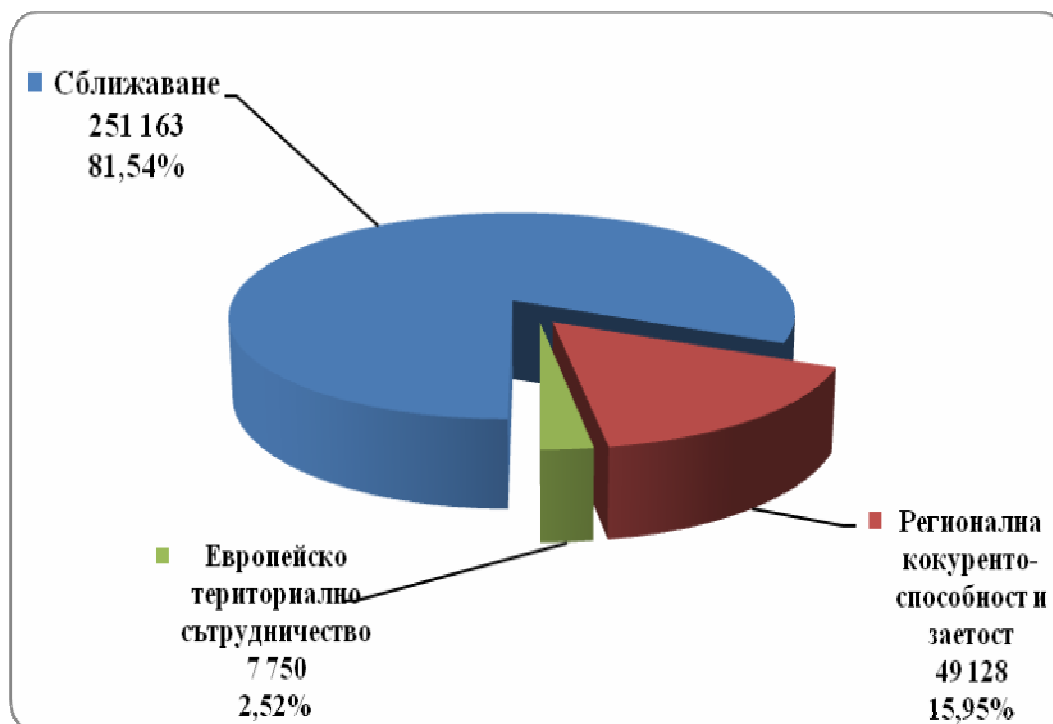
Трансграничното сътрудничество обхваща повече от 181 млн. души (37,5% от общото население на ЕС), живеещи в трансгранични зони. Общата сума, отпусната по тази цел възлиза на 8.7 млрд. евро.⁴

За всяка една от трите цели е определен лимит на средствата, които могат да бъдат изразходвани в рамките на този седемгодишен период. Освен това за всяка една цел са определени различни видове мерки, които ще бъдат подкрепяни по съответната цел. Определените лимити, както и видовете мерки са различни за всяка една от целите.⁵

⁴ Регламент 1083/ 2006г

⁵ Комисията на Европейските общности. Брюксел 05.07.2005г. COM (2005) 0299. Информация на Комисията „Политиката на сближаване в подкрепа на растежа и заетостта: Стратегически насоки на Общността 2007-2013г.“, стр 7

Диаграма 1. Средства предвидени за периода 2007-2013г. /млдр. евро/⁶

Цялата територия на България е избираема по цел „Сближаване“. Освен това България граничи с две други страни-членки на ЕС – Гърция и Румъния. По тази причина тя получава финансова подкрепа за мерки по третата цел – „Европейско териториално сътрудничество“.

3. Кохезионната политика на ЕС в България

След присъединяването си към ЕС нашата страна използва финансов ресурс от Структурните фондове и КФ на Общността. Съгласно предложената в началото на 2004 г. от ЕК, финансова рамка за България, средствата, които са предвидени да бъдат отпуснати и усвоени от нашата страна за периода 2007-2013 г. възлизат общо на около 11 млрд. евро, разпределени както следва:⁷

⁶ Константинов, Ем. и Хубчев, П., „България в Европейския съюз – мерки за сближаване“, ГорексПрес София, 2007, стр.9,

⁷ по данни от Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми, Националния план за селските райони и Националния план за рибарство

- за регионално развитие по ОП „Регионално развитие“ (ОПРР)– 1, 604 млрд. евро;
- за укрепване на административния капацитет по ОП „Административен капацитет“ (ОПАК) – 153 млн. евро;
- за повишаване квалификацията на човешки ресурси по ОП „Развитие на човешките ресурси“ (ОПРЧР)– 1, 214 млрд. евро;
- за транспортна инфраструктура по ОП „Транспорт“ (ОПТ) - 2,003 млрд. евро;
- за повишаване на конкурентоспособността по ОП Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ (ОПРКБИ) - 1, 027 млрд. евро;
- за подобряване, запазване и възстановяване на естествената околна среда и спомагане за развитието на екологичната инфраструктура по ОП „Околна среда“ (ОПОС) - 1,46 млрд. евро;
- за развитие на селските райони чрез Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) – 3, 233 млрд. евро;
- за постигането на динамичен жизнен отрасъл на рибарство и аквакултура чрез Европейския фонд за рибарство (ЕФР) –107 млн. евро;
- за техническа помощ по Оперативна програма Техническа помощ (ОПТП) – 57 млн. евро.

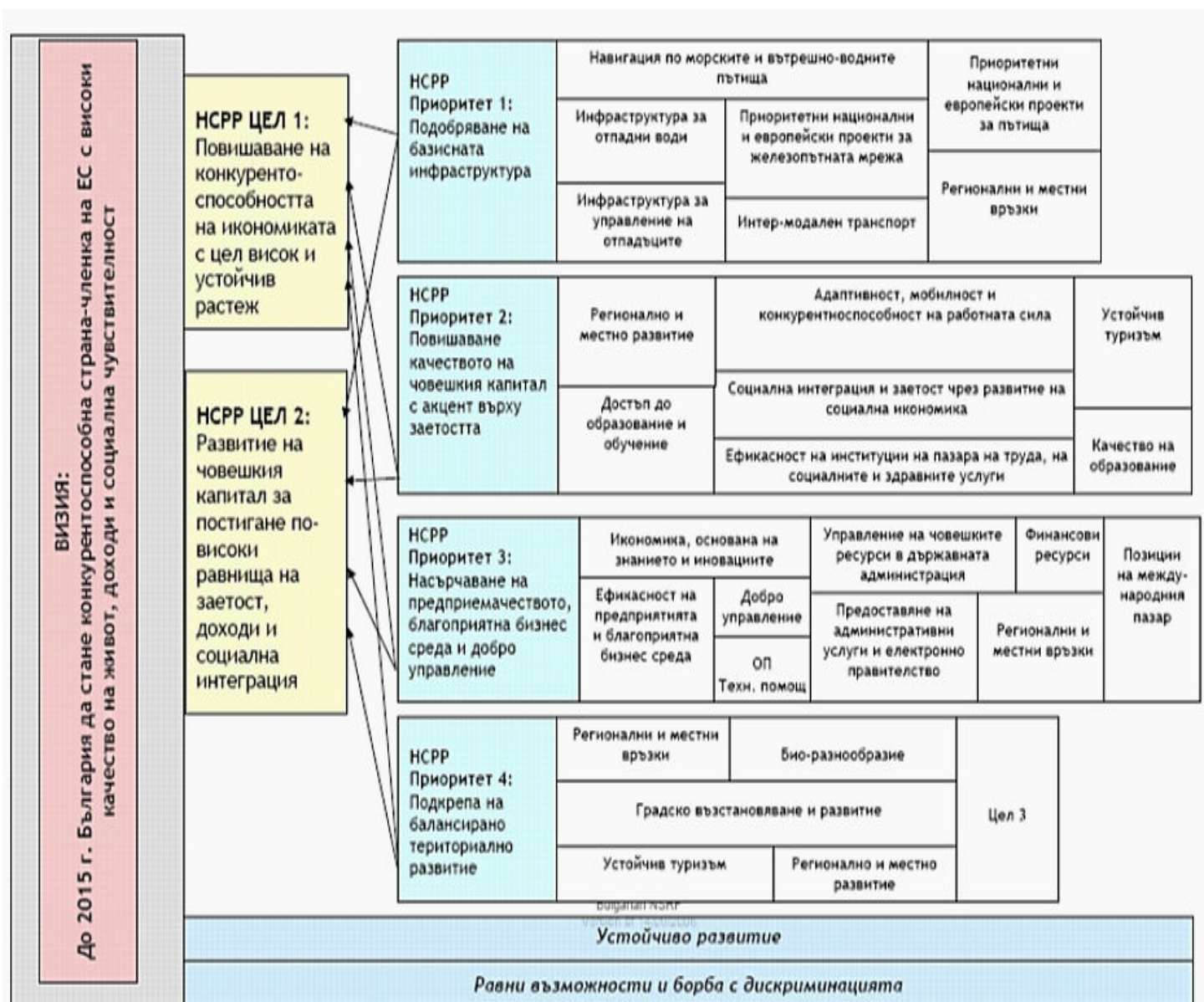
Ресурсите от фондовете се предоставят на всички страни-членки въз основа именно на оперативните програми, при чието изпълнение се финансират проекти, за да се осъществят програмираните действия и да се постигнат желаните резултати. Според това кой и как участва в този процес се разграничават две общности: Общност на управляващите програмите и общност за развитие. Основните задачи на управляващите програмите са да разработят програмните документи, да ги договорят с ЕС и след това да управляват изпълнението на програмите. Реалното осъществяване на планираните

действия, обаче, се осъществява от общността за развитие, която се стреми към достъп до ресурсите по оперативните програми. Тази общност включва участници от публичния, частния и неправителствения сектор, които трябва да бъдат активни в разработването на проекти, които в крайна сметка „усвояват“ структурните фондове. Двете общности са еднакво важни. Без силна общност на управляващите програмите, респ. без подходящи програми, структури и системи за тяхното изпълнение не може да се получат средства от ЕС, а ако програмите не отговарят на действителните и приоритетни нужди, ефектът от тяхното действие ще бъде ограничен. Но без общност на развитие, разполагаща с необходимия капацитет, съществува сериозен риск наличните ресурси да не бъдат усвоени. Не е изключена ситуацията, когато е на лице „предлагане“ (ресурси, оформени като програми), но да няма „търсене“ (подходящи, осъществими, отговарящи на изискванията и готови за изпълнение проекти). С други думи, съществува риск „да има повече пари, отколкото проекти.“⁸

Оперативните програми (ОП) са разработени при следване на принципа на партньорство, което предоставя условия за ефективно изпълнение на Националната стратегическа референтна рамка чрез осигуряване на осведоменост на обществеността и зачитане интересите на всички заинтересовани страни. Структурата на ОП е организирана съобразно институциите в България, които отговарят и за националните политики в съответните сектори, така че да се гарантира адекватна секторна координация.⁹

⁸ Пак там, стр. 12

⁹ „Национална стратегическа референтна рамка – програмен период 2007-2013г.“, стр. 96

Диаграма 2. Визия на България за 2007-13 и нейното съответствие с хоризонталните политики¹⁰

Диаграма 2 представя приноса на Структурните фондове и КФ (съгласно приоритетите на ОП) към реализацията на трите тематични и териториалния приоритет, както са описани във визията на страната за развитието през периода 2007-2013г. в съответствие с хоризонталните политики.

¹⁰ Пак там, стр. 97

4. Резултати от прилагането на Кохезионната политика и усвояването на европейските фондове в България

Едно от най-желаните преимущества от присъединяването на България към ЕС, но в същото време и предизвикателство е използването на подкрепата за развитие, предоставяна на страните – членки чрез фондовете на ЕС. Тази подкрепа създава безпрецедентни възможности за икономически растеж, социално сближаване и човешко развитие. Опитът им показва, че политиката на сближаване на ЕС, чийто инструменти са структурните фондове и КФ, действително оказва въздействие върху развитието като повишава физическия, финансовия, човешкия, социални и екологически капитал на подкрепяните страни и региони и спомага за въвеждането на нови подходи в развитието и правенето на политика.

Анализът на данните за ефективното усвояване на средствата от структурните фондове на ЕС помага да се проследи какво е постигнато от България и какво остава като предизвикателство за последната година и половина от първия програмен период. Страната ни е поела ангажимент да изразходва средствата в определени срокове, спазването на които обвързва получаването на парите от ЕС. Затова въпросът за риска от загубването на средствата винаги е актуален, докато тези средства не се усвояват.

4.1. Резултати по Оперативна програма Регионално развитие – ОПРР

От началото на изпълнение на Програмата – 05.11.2007, до 31.12.2009 г. са обявени 21 покани за набиране на проектни предложения на обща стойност 1 741 505 465 лева. Оценени са над 915 проектни предложения, от които са одобрени за финансиране 607

на обща стойност 1 582 651 430,96 лева¹¹. Сключени са 323 договора (Таблица 1).

През 2010 г. се регистрира **осезаем ръст в плащанията** по ОПРР – близо **6 пъти** са нараснали плащанията (над 154 млн. евро) в сравнение с общо платеното по програмата към 31.12.2009 г. (над 31 млн. евро).

Сред причините за значителното ускоряване в усвояването на средства по програмата са подобрената ефективност на системата за разплащания с бенефициентите (на ежеседмична база), оптимизираните процедури и укрепения административен капацитет в Управляващия орган (УО) на ОПРР – Министерство на регионалното развитие и благоустройството.

Таблица 1. Изпълнение на ОПРР за периода 2007-2012 година в евро¹²

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори	Брой приключени процедури
2007	113 882 008	0	0	0	0	0
2008	166 708 573	124 530 804	2 091 175	109	146 233 742	0
2009	226 993 002	225 503 317	28 999 136	214	329 949 395	9
2010	239 191 651	720 305 687	154 053 618	132	367 801 571	8
2011	256 077 777	295 734 196	138 131 597	280	384 577 874	11
2012	273 058 127	52 585 572	69 897 168 ¹³	N/A	N/A	N/A
2013	289 999 467	-	-	-	--	-

Както е видно от данните в Таблица 1, през периода 01.01.2011 – 31.12.2011 г. са разплатени 138,1 млн. евро, с което е постигнат

¹¹ По информация от Годишния доклад за усвояването на средства от Европейския съюз в Република България за 2009 г., Комисия по европейските въпроси и контрол на европейските фондове (КЕВКЕФ) към 41-то Народно събрание, февр 2010, София,

¹² По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

¹³ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

74% ръст в разплащанията по програмата в сравнение с размера на общо платените средства към 31 декември 2010 г.. Ръстът в договарянето през 2011 г. е в размер на 295,7 млн. евро, което представлява 35% спрямо предходната година.

Сред идентифицираните от УО, проблеми при реализирането и управлението на програмата за целия период на нейното действие са: неправомерното разделяне на поръчки с цел преминаване на по-лека процедура; неправилното намаляване на крайния срок за получаване на оферти; нарушенията и грешките при формулиране на критерии за подбор, показатели за оценка; нарушения в работата на оценителните комисии; конфликт на интереси¹⁴.

4.2. Резултати по Оперативна програма Административен капацитет - ОПАК

От стартирането на програмата през месец октомври 2007 г. до края на 2009 г. са обявени 29 процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, по които има 231 бенефициента (от всички групи бенефициенти по ОПАК: държавна администрация, съдебна система и структури на гражданското общество). Общият брой на подадените проектни предложения е 1293 са, от които 263 са одобрените проекти на обща стойност 148 510 453,08 лв¹⁵. Има 254 сключени договора на стойност 139 743 546,23 лв. (Таблица 2). Към края на 2009 г. са приключили 171 проекта по програмата.

За периода 01.01.2010 г. – 31.12.2010 г. са **сключени договори** за финансиране в размер на **11,1 млн. евро**. **Разплатените средства по данни на управляващия орган – Министерство на финансите**, за същия едногодишен период са **7 млн. евро** (Таблица 2), като **само през месец декември 2010 г.**

¹⁴ По информация от годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

¹⁵ По данни от ИСУН

разплащанията са интензивни и достигат 2,1 млн. евро. Това е най-високата стойност на месечна база, която е възстановявана на бенефициентите по програмата, от началото на 2010 г. и представлява една четвърт от всички плащания за годината.

Таблица 2. Изпълнение на ОПАК за периода 2007-2012 година в евро¹⁶

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори	Брой приключени процедури
2007	12 857 646	9 973 421	0	0	0	0
2008	18 821 936	26 127 469	13 728 455	167	44 460 658	0
2009	25 628 243	20 474 313	24 138 719	87	26 989 051	10
2010	27 005 509	11 121 110	7 079 777	7	11 151 121	2
2011	28 912 007	14 788 949	5 588 414	37	24 501 322	11
2012	30 829 143	28 170 640	6 365 329 ¹⁷	N/A	N/A	N/A
2013	32 741 876	-	-	-	--	-

Размерът на договорените средства по ОПАК от 2007 до 31.12.2011 г. възлиза на 107 102 184 евро, или повече от половината (59,24%) от финансовата помощ по програмата, а към бенефициентите са изплатени 50 535 366 евро (27.95%). За периода 01.01.2011 г. – 31.12.2011 г. са сключени 37 договора и заповеди за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ на обща стойност 27 958 199 евро. За същия период са изплатени средства в размер на 5 588 414 евро (Таблица 2).

В хода на изпълнението на проектите по ОПАК за периода 2007-2012 в резултат на осъществените проверки и извършени одити от

¹⁶ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

¹⁷ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

национални и европейски контролни органи и в изготвената Междинна оценка са отчетени редица трудности, сред които¹⁸:

- забавяне в изпълнението, поради недобро планиране на дейностите в проектите от страна на бенефициентите;
- забавяне при сключването на договори за изпълнение на обявените обществени поръчки при някои бенефициенти, поради обжалване или участие на фирми, които не могат да покрият необходимите изисквания;
- включването на голям брой администрации в реализирането на даден проект довежда до сложност за екипа при неговото изпълнение; капацитетът на бенефициентите за управление на проектите не е на необходимото ниво.

4.3. Резултати по Оперативна програма развитие на човешките ресурси – ОПРЧР

Към 31 декември 2009 г. Комитетът за наблюдение на ОПРЧР е одобрил критерии за избор на 57 операции в размер на 1,461 милиарда лева. Стартирали са 59 процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ в размер на 1,205 милиарда лева. По Програмата са сключени 1 309 договора на стойност над 528 милиона лева. Размерът на реално платените средства по Програмата е близо 78 милиона лева (Таблица 3).

¹⁸ Заключениеята са базирани на годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

**Таблица 3. Изпълнение на ОПРЧР за периода 2007-2012 година
в евро¹⁹**

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори	Брой приключени процедури
2007	86 329 910	0	0	0	0	0
2008	126 375 853	114 911 701	4 104 600	704	106 507 541	0
2009	172 075 339	128 361 487	35 735 085	605	163 508 322	0
2010	181 322 704	269 405 603	56 913 040	381	322 395 142	0
2011	194 123 476	194 748 747	86 707 874	149	264 892 335	2
2012	206 995 678	90 839 293	66 903 530 ²⁰	N/A	N/A	N/A
2013	219 838 305	-	-	-	--	-

През 2010 г. е регистриран значителен ръст в разплащанията по програмата за периода 31.12.2009 – 31.12.2010 г. от близо 3 пъти, като към края на 2009 г. са изплатени едва 39,8 млн. евро или малко над 3% от общия бюджет на програмата.

По данни на управляващия орган – Министерство на труда и социалната политика, през 2011 г. е постигнат значителен напредък по отношение на договорените и разплатени средства. През 2011 г. са сключени 149 договора на обща стойност 264,89 млн. евро, като с тях, по данни от ИСУН, общият размер на договорените средства от старта на Програмата достига 702 819 605 евро или 65% от разполагаемия бюджет (Таблица 3).

На база подадената от управляващия орган на програмата информация, както и от получените данни по време на изслушвания пред Комисия по европейските въпроси и контрол на европейските фондове (КЕВКЕФ) към 41-то Народно събрание, може да се направи заключението, че през отчетния период не се наблюдават сериозни затруднения пред управлението на ОПРЧР. Като цяло обаче има

¹⁹ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²⁰ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

определени трудности, които са най-често срещани от УО и бенефициентите:

- прилагане на нормативната уредба в областта на обществените поръчки;
- планиране, организиране и отчитане на дейностите по договорите от страна на бенефициентите.

4.4. Резултати от ОП Транспорт – ОПТ, за 2007-2012 год.

Към 31.12.2009 г. по ОПТ са сключени договори за отпускане на безвъзмездна финансова помощ по четири от петте приоритетни оси (с изключение на ос 5 „Подобряване на условията за корабоплаване по морските и вътрешно водни пътища“). Като цяло по програмата, от началото на 2007 г. до края на 2009 г., са сключени 36 договора за отпускане на безвъзмездна финансова помощ, възлизащи на обща стойност 235 356 949 евро. За периода 01.01.2009 г. – 31.12.2009 г. са сключени 24 договора за отпускане на безвъзмездна финансова помощ, възлизащи на обща стойност 231 087 652,07 евро. В периода 01.01.2007 г. - 31.12.2009 г., УО по ОПТ е извършил **реални плащания към бенефициентите** в размер на **42 311 787 евро**. Общата стойност на извършените плащания към бенефициентите по Програмата за 2009 г. е в размер на 41 438 960 евро (Таблица 4).

Таблица 4. Изпълнение на ОПТ за периода 2007-2012 година в евро²¹

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори	Брой приключени процедури
2007	145 402 536	0	0	0	0	0
2008	210 032 959	3 039 829	853 550	12	4 269 297	13
2009	283 772 286	431 142 594	41 438 960	24	231 087 652	32
2010	298 799 437	360 767 278	70 191 820	13	364 216 022	18
2011	319 552 835	1 533 113 329	341 612 324	15	1 144 475 653	13
2012	340 423 986	228 375 963	158 232 294 ²²	N/A	N/A	N/A
2013	361 250 242	-	-	-	--	-

През **2010 г.** са сключени/одобрени **13 договора/заповеди** за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програмата в размер на около **364,2 млн. евро**, а общата стойност на изплатените средства към бенефициентите през годината е от порядъка на **70,2 млн. евро**. През **2010 г.** са приключили **18 процедури** за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. Сред изпълняваните по ОПТ инфраструктурни проекти са: *„Електрификация и реконструкция на ж.п. линията Свиленград - турска граница“*; *„Доизграждане на АМ „Тракия“, лотове 2, 3 и 4“*; *„Разширение на софийското метро – I етап Пътен възел „Надежда“ - бул. „Черни връх“*.

През 2011 г. са сключени 20 договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ на обща стойност 1 144,5 млн. евро. През годината са сключени договори за 8 инфраструктурни проекта на обща стойност 1 137, 9 млн. евро, 5 от които са големи инфраструктурни проекти (над 50 млн. евро). За периода 01.01-31.12.2011 г. на бенефициентите по програмата е изплатена

²¹ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²² За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

безвъзмездна финансова помощ в размер на 341,6 млн. евро или 17,05% от бюджета на програмата (Таблица 4).

Основните проблеми, които са свързани с усвояването на средства по програмата през годините, са²³: недостиг на финансови ресурси при бенефициентите за съфинансиране и осигуряване на ДДС; липса на достатъчно опит и капацитет за управление на инфраструктурни проекти; проблеми от институционално и организационно естество; проблеми свързани с прилагането на ЗУТ, получаване на разрешителни за строеж, отчуждителни процедури, ОВОС и археологически проучвания. Допълнително негативно влияние са оказали и няколко преструктурирания на администрацията на бенефициента през последните години и свързаното с тях текучество на опитни кадри.

4.5. Оперативна програма Конкурентоспособност

Броят на сключените договори по Програмата през 2009 г. нараства, но въпреки това темповете на изпълнение и процентът на усвояване на средствата като цяло остават ниски и незадоволителни. Към края на 2009 г. по Оперативна програма конкурентоспособност (ОПК) са **разплатени едва 0,4%** от бюджета на програмата. Горното твърдение може да бъде подкрепено с примера за липсата на каквито и да било плащания в периода 31.07.2009 г. – 31.10.2009 г.²⁴ Негативният ефект върху бизнеса в страната от недостатъчния до момента напредък по Програмата и отклонението от заложените цели на ОПК се подсилват и от последиците на световната финансова криза.

²³ По информация от годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²⁴ Годишен доклад за усвояването на средства от Европейския съюз в Република България за 2009 г., КЕВКЕФ, февр 2010, София,

През 2010 г. са сключени 6 договора за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Програмата на обща стойност от над 1,1 млн. евро. Общият размер на изплатените през 2010 г. средства надвишава 221,2 млн. евро (Таблица 5).

Таблица 5. Изпълнение на ОПК за периода 2007-2012 година в евро²⁵

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори	Брой приключени процедури
2007	82 656 296	0	0	0	0	0
2008	120 998 157	31 224 223	88 353	258	19 352 530	3
2009	164 752 984	367 073 665	4 566 816	434	372 970 809	6
2010	173 606 844	N/A	221 236 842	6	1 141 800	6
2011	185 862 903	N/A	44 872 232	633	161 327 229	15
2012	198 187 351	N/A	20 313 312 ²⁶	N/A	N/A	N/A
2013	210 483 484	-	-	-	--	-

През 2011 г. са сключени 633 нови договора на стойност над 161 млн. евро (близо 14% от целия бюджет на ОПК), с които общият брой договори по Програмата достига 1 392, а са разплатени близо 45 млн. евро (приблизително 4% от целия бюджет на ОПК).

Като един от основните проблеми на ОПК управляващия орган – Министерство на енергетиката и туризма, посочва проблемът с продължителността на процеса по оценка на проектни предложения. Друг ключов проблем е осигуряването на съфинансиране от бенефициентите. Бенефициентите срещат проблеми и при подготовката и окомплектоването на проектните предложения на етап кандидатстване по отделните процедури на програмата.

²⁵ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²⁶ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

4.6. Резултати по Оперативна програма Околна среда - ОПОС

Броят на сключените по ОПОС договори през 2009 г. нараства и към 31 декември 2009 г. е договориран около 25% от общия бюджет по програмата. Въпреки това обаче темповете на усвояване на средствата като цяло остават ниски и незадоволителни, тъй като до края на 2009 г. са разплатени едва 2,74% от бюджета на програмата.

Таблица 6. Изпълнение на ОПОС за периода 2007-2012 година в евро²⁷

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години – в лв.	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори - ЕВРО	Брой приключени процедури
2007	130 454 101	0	0	0	0	0
2008	188 662 669	193 774 015	144 045	98	263080 847	3
2009	255 076 325	185 359 959	49 284 451	184	197 122 209	7
2010	268 601 865	75 142 740	75 928 918	27	80 689 857	5
2011	287 285 389	535 576 992	73 701 852	36	501 595 256	6
2012	306 074 754	329 374 101	31 076 313 ²⁸	N/A	N/A	N/A
2013	324 823 459	-	-	-	--	-

По данни на УО – Министерство на околната среда и водите, за 2010 г. по ОПОС са сключени договори на стойност близо 81 млн. евро. Напредъкът в разплащанията по програмата е значителен в сравнение със същия период за 2009 година – общо платените средства по ОПОС към 31 декември 2010 г., по данни на дирекция „Национален фонд“, Министерство на финансите са в размер на 125,4 млн. евро (близо 7% от общия ресурс на програмата), докато към 31 декември 2009 г. платените средства са малко над 49 млн. евро (2,7%

²⁷ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²⁸ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

от общия бюджет), което представлява над 2,5 пъти ръст в разплащанията по програмата.

По данни на УО на ОПОС към 31 декември 2011 г. по оперативната програма са сключени договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ в размер на 958,6 млн. евро или близо 53,23% от общия размер на средствата по програмата. Плащанията по вече сключените договори, по данни на УО, са в размер на 198,1 млн. евро или 11% от общия ресурс на програмата.

През периода 01.01.2011 – 31.12.2011 г. са разплатени нови 72,7 млн. евро (по данни от ИСУН), с което е постигнат 58% ръст в разплащанията по програмата в сравнение с размера на общо платените средства към 31 декември 2010 г. (125,4 млн. евро). По данни от ИСУН през 2011 г. са договорени средства в размер над 468 млн. евро, което представлява ръст в договарянето от 95% спрямо предходната година (за справка Табл. 6).

Основните проблеми, идентифицирани от страна на Управляващия орган на програмата през настоящия програмен период, се изразяват в²⁹: повишен риск и липса на достатъчно гаранции за доброто финансово управление на вече сключени договори с общините бенефициенти по проекти за изграждане на инфраструктурни обекти; недостатъчен административния капацитет на звената, ангажирани с управлението на програмата, както и капацитета на бенефициентите; сложни процедури за кандидатстване и управление на проектите, бавни процеси на разплащане.

4.7. Оперативна програма Техническа помощ – ОПТП

До 2009 г. броят на проектите в изпълнение е 23 на стойност 12 799 290,84 евро (25 033 237 лв). Общата стойност на реално изплатените средства по ОПТП е 2 750 495,30 евро (5 379 501,22 лв.),

²⁹ По информация от годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

което се равнява на 4,8% от средствата, определени по оперативната програма за програмния период 2007-2013 г. (Таблица 7).

Разплатените средства през 2010 г. са в размер на 3,1 млн. евро (11% от бюджета на ОПТП). Ръстът в разплащането за 2010 г. е забележителен: спрямо 2009 г. реално изплатените средства са се увеличили 2 пъти. За сравнение общо платените средства по програмата за първите три години от достъпа до еврофинансиране (към 31.12.2009 г.) - 2,8 млн. евро, са по-малко от тези за 2010 г.

Таблица 7. Изпълнение на ОПТП за периода 2007-2012 година в евро³⁰

година	Бюджет на оперативната програма за съответните години – в лв.	Договорени средства	Разплатени средства	Брой сключени договори	Стойност на сключените договори - ЕВРО	Брой приключени процедури
2007	4 040 974	1 382 839	0	0	0	0
2008	5 915 465	5 495 414	1 125 531	18	9 282 830	N/A
2009	8 054 590	1 523 784	1 624 964	9	3 605 551	N/A
2010	8 487 446	1 075 641	3 149 223	6	2 489 904	4
2011	9 086 630	13 948 228	6 256 591	51	14 344 018	0
2012	9 689 158	2 006 069	2 100 112 ³¹	N/A	N/A	N/A
2013	10 290 304	-	-	-	--	-

По данни на управляващия орган на програмата от 2007 до 31 декември 2011 г. сключените договори по ОПТП са 84 и възлизат на 28 654 489 евро, или над 50% от бюджета на ОП. Стойността на сключените договори само през 2011 г. е 14 344 018 евро. По данни на дирекция "Национален фонд" към Министерство на финансите разплатените средства по ОПТП от стартирането на програмата до 31 декември 2011 г. са 12 156 310 евро или 21% от бюджета на Програмата, като според УО само за отчетния период те са 6 256 591 евро.

³⁰ По данни от Информационната система за управление и наблюдение на Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН), Интернет страниците на Управляващите органи на седемте оперативни програми и годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

³¹ За периода от 01.01.2012 до 16.06.2012 год.

През целия период на действие на програмата, обаче, се наблюдава забавяне в изпълнението на предвидените дейности в отделните проекти в следствие на редица фактори, като с най-голяма относителна тежест се откроява процеса по възлагане на обществени поръчки. Установени са повтарящи се пропуски при бенефициентите в резултат от извършените управленски проверки: непопълване на всички необходими реквизити по разходооправдателните документи; непредставяне на пълни комплекти от разходооправдателни документи (копия); грешки при попълването на отчетните документи, по-конкретно в техническата и финансова част на междинните отчети и пр³².

На пръв поглед положението при усвояването на Европейския фонд за регионално развитие, който финансира пет от седемте оперативни програми в България - ОПРР, ОПТ, ОПК, ОПОС, ОПТП, ОПТ изглежда най-благоприятно, но тенденциите за ефективно усвояване през 2011г. показват изоставане в темпа спрямо предходните години и спрямо обема на използваните средства.²⁸

При Европейския социален фонд, който предоставя финансов ресурс на ОПК и ОПАК, ситуацията за следващите години е най-тревожна. От него има най-малко усвоени средства. Затова трябва да се предприемат спешни мерки, които да доведат до изпълнението на проекти основно по ОПРЧР, която има най-голям бюджет от този фонд. Само така ще бъде възможно да бъдат постигнати заложените цели до края на програмния период.

През 2011 г. най-голям напредък е постигнат в усвояване на средствата от Кохезионния фонд, финансиращ ОПОС и ОПТ в България. От по-малко от 30% разплатени средства в края на 2010 г.,

³² Заключениеята са базирани на годишните доклади за усвояването на еврофондовете на КЕВКЕФ за 2009, 2010 и 2011 г.

²⁸ Анализ на състоянието по усвояване на средствата от структурните фондове на ЕС в България на базата на тримесечната справка на ЕК до края на 2011г.

след 1 година всички пари са отчетени и по-голяма част от тях е изплатена.³³

В петия годишен доклад за усвояването на средствата от ЕС в България е посочено, че България е постигнала два пъти ръст в договаряне и усвояване на средствата от европейските фондове, а при оперативните програми Транспорт, Околна среда и Конкурентоспособност, имат 94% изпълнение. Други три програми – Регионално развитие, Административен капацитет и Развитие на човешките ресурси, достигат 90% изпълнение на планираните процедури.³⁴

Въпреки положителните тенденции по прилагането на Кохезионната политика на ЕС и усвояването на европейските фондове, констатациите в одитния доклад на KPMG от юни 2011 г.³⁵ са, че България все още сериозно изостава както в договарянето, така и в усвояването на средства от ЕС, и е с доста по-ниски показатели в сравнение със средното ниво за страните-членки от Централна и Източна Европа за периода от 2007 до март 2011 г. KPMG поставя страната ни на последно място от десетте проучвани страни по размер на договорените средства. Тук показателят за България е 37% при средно 53%. Латвия е сред отличниците със 76%, Литва е успяла да договори 68%, а Естония - 60%. Единствено по програми "Административен капацитет" и "Техническа помощ" страната ни е на средното за десетте страни ниво. В класацията по реално усвоени, т.е. разплатени средства, България е на предпоследна позиция с 10%, следвани от Румъния - със 7%, като най-много разплатени средства - 30%, отчитат в Латвия.

В обобщение на представените данни за седемте оперативни програми може да се отбележи, че за периода 2007-2012 г. са налице:

³³ Пак там

³⁴ Годишен доклад за усвояването на средствата от ЕС в България за 2011 г., КЕВКЕФ, София февруари 2012г.

³⁵ KPMG, EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress report 2007-10, 2011

- Много ниско ниво на усвояемост на средствата по оперативните програми до края на 2009 година (реално достигнали до бенефициентите) – само 1,3% от всички разполагаеми от ЕС средства или съответно – 5,5% от средствата по сключените договори за безвъзмездна финансова помощ;
- Голямо разминаване между договорени средства (1,4 млрд. евро - европейско финансиране) и реално изплатени (72 млн. евро - европейско финансиране) до 2009 г.;
- Относително добро ниво на договаряне на средства – 24% от разполагаемия ресурс от ЕС (отбелязан е напредък в процеса на договаряне по ОПРР, ОПРКБИ, ОПТП);
- Необходимост от изграждане на достатъчен административен капацитет, в подкрепа на което ЕК е отпуснала на България значителни суми чрез специално насочените програми за техническа помощ и административен капацитет;
- Постигнати успехи през последните две години по отношение ускоряването на процесите и по-ефективното функциониране на системата, свързана с управлението и разходване на средствата от ЕС. Към м. май 2012 год. България е договорила 57.33% от средствата по ОП, разплатените средства са 17.09% или малко под 2.7 млрд. лв., а ЕК е одобрила 9% от сертифицираните разходи. Очаква се до края на годината да бъдат договорени 62%, а Брюксел да осъществи плащания в размер на 11.5%-12% от целия предвиден за България ресурс.

Заклучение

Подкрепата на ЕС по линия на Кохезионната политика и Структурните фондове не е нищо повече от възможност. Дали тя ще бъде използвана изцяло и по подходящ начин, така че да окаже желаното въздействие върху развитието, зависи от националния капацитет за справяне с предизвикателствата на ефективното

усвояване. За страната ни най-тежко бе положението при оползотворяването на европейските фондовете през първите две и половина години след присъединяването на България към ЕС, като през 2007 г. членският внос на страната ни в общия европейски бюджет бе по-голям в сравнение с усвоените средства от фондовете, или с други думи: България вместо да спечели, загуби от членството в ЕС и се нарежда последно място сред страните членки на ЕС по степен на усвояемост.

От средата на 2009 г. основните цели в България са ускоряване темпа на оползотворяване на предоставената от Европа подкрепа, засилване борбата срещу корупцията и другите злоупотреби при усвояването на еврофондовете. Постигнат е видим напредък, особено в усвояването на Структурните и Кохезионния фонд през 2010 г. В сравнение с края на 2009 г. процентното нарастване на усвоените средства по седемте оперативни програми е около четири пъти. За отделните програми процентът на усвояване на средствата в края на юли 2010 г. обаче е различен. Той е най-висок по оперативна програма Административен капацитет – 25.13% , а най-малък по оперативна програма Транспорт - 5.81%. Най-голям е напредъкът в усвояването на средствата по оперативните програми Регионално развитие и Развитие на конкурентоспособността на българската икономика, а най-бавен по оперативните програми Транспорт и Околна среда. В средата на 2012 г. лидер по изплатени средства продължава да бъде ОПАК с 31,07%, следвана от ОП Транспорт с 29,42%, ОП Конкурентоспособност - 25,06% и ОП Техническа помощ с 24,65%.³⁶

Към 31.05.2012 г. усвоените средства от България възлизат на общо 1, 818 млрд. евро или 22,67% от общия финансов ресурс, предоставен от фондовете на ЕС през периода 2007–2013 г., което представлява 10 пъти нарастване в усвояването за периода 2010-юни

³⁶ По данни от Месечните преглед на напредъка по Оперативните програми – www.eufunds.bg

2012 г., на фона на 2,61% изплатени средства по оперативните програми до края на 2009 година.³⁷

Все пак постигнатото при усвояването на еврофондовете не дава основание да се говори за извършен прелом в тази област. България все още е пример за страна с ниска степен на оползотворяване на тези средства на фона на останалите страни-членки. Все още много трябва да бъде направено по отношение на административния капацитет, нормативната рамка, нарушенията при провеждане на обществените поръчки и борбата срещу корупцията и другите злоупотреби.

Към момента, една година и половина преди края на настоящия седем годишен програмен период, реалното равнище на изплатените по всички оперативни програми суми в България е едва 22,67% от общия финансов ресурс за 2007 – 2013 г. Пред страната ни стои перспективата в случай на неусвояване на голяма част от евросредствата, България да получи по-малко финансиране през следващия седемгодишен финансов период, който започва след 2013г.

Библиография

Анализ на състоянието по усвояване на средствата от структурните фондове на ЕС в България на базата на тримесечната справка на ЕК до края на 2011г., София, 2012,

БОЖИКОВА, М., „Европейските структурни фондове в България“, Практически възможности за общините като бенефициенти по оперативните програми, октомври 2007г., стр.4,

Годишен доклад за усвояването на средствата от ЕС в България за 2009 г., КЕВКЕФ, София февруари 2010г.

Годишен доклад за усвояването на средствата от ЕС в България за 2010 г., КЕВКЕФ, София февруари 2012г.

³⁷ Данните за процента на усвояемост и паричния ресурс са от Месечните прегледи на напредъка по ОП за периода до края на 2009 г. и до 31.05.2012 – www.eufunds.bg

Годишен доклад за усвояването на средствата от ЕС в България за 2011 г., КЕВКЕФ, София февруари 2012г.

Комисия на Европейските общности. Брюксел 05.07.2005г. COM (2005) 0299. Информация на Комисията „Политиката на сближаване в подкрепа на растежа и заетостта: Стратегически насоки на Общността 2007-2013г.“, стр 7

КОНСТАНТИНОВ, Ем. и Хубчев, П., „България в Европейския съюз – мерки за сближаване“, ГорексПрес София, 2007, стр.9,

Месечни прегледи на напредъка по Оперативните програми в Република България за периода до края на 2009 г. и до 31.05.2012

Национална стратегическа референтна рамка – програмен период 2007-2013г., София, 20061

Регламент 1083/ 2006г на Съвета от 11 юли 2006 година относно определянето на общи разпоредби за Европейския регионален фонд, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1260/1999

KPMG, EU Funds in Central and Eastern Europe, Progress report 2007–10, 2011

Интернет източници

Единен информационен портал на Структурните фондове в Република България – www.eufunds.bg

Интернет страница на Управляващите органи на ОПРР – <http://www.bgregio.eu/>

Интернет страница на Управляващите органи на ОПАК – <http://www.opac.government.bg/>

Интернет страница на Управляващите органи на ОПРЧР

Интернет страница на Управляващите органи на ОПТ – <http://www.optransport.bg/>

Интернет страница на Управляващите органи на ОПОС – <http://ope.moew.government.bg/>

Интернет страница на Управляващите органи на ОПК –
<http://www.opcompetitiveness.bg/>

Информационната система за управление и наблюдение на
Структурните инструменти на ЕС в България (ИСУН) -
<http://umispublic.minfin.bg/>